

ELS PAPERS DEL GAP

Consum crític
Nous temes, nous reptes

Xavier Montagut
Ernest Cañada
Jordi Gascón

Paper núm. 20

Consum crític
Nous temes, nous reptes

Xavier Montagut
Ernest Cañada
Jordi Gascón

Consum crític
Nous temes, nous reptes

Xavier Montagut
Ernest Cañada
Jordi Gascón

El **Grup d'Acció Política (GAP)** de la Xarxa de Consum Solidari es va crear per iniciativa d'alguns socis i sòcies que volien anar més enllà del consum de productes de comerç just i ecològics, i constituir un espai de reflexió amb l'objectiu de fer activitats d'incidència política en favor de la sobirania alimentària i per la denúncia raonada de l'actual model de producció d'aliments i les injustes relacions comercials que ofeguen als productors/res locals, tant del nord com del sud.

Els Papers del GAP és producte d'aquesta iniciativa.

Autoria: Xavier Montagut, Ernest Cañada i Jordi Gascón
Coordinació: Àrea d'Anàlisi de la Xarxa

Edició: Xarxa de Consum Solidari
Pça. Sant Agustí Vell, 15 – 08003 Barcelona

Barcelona. 2015

Aquesta publicació ha estat realitzada amb el suport de la Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament. El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva dels autors i organitzacions editores, i no reflecteix necessàriament l'opinió de la Diputació de Barcelona.

INDEX

Introducció	7
<i>La malnutrició i les formes contradictòries d'abordar-la.</i> Ernest Cañada entrevista a Xavier Montagut	9
<i>Pròleg a l'edició boliviana del llibre de Xavier Montagut i Fabrizio Doglioti "Alimentos Globalizados" (La Paz: Plural. 2013)</i> Jordi Gascón	19

Introducció

Els moviments a favor d'un consum crític s'enfronten a nous reptes que li obliguen a repensar la seva activitat i els seus principis teòrics. Nous paradigmes, noves formes d'apropar-se a la relació entre productors/as i consumidors/as, crisi (en el Nord) i creixement (en el Sud), desnutrició *versus* malnutrició,...

Presentem dos breus textos que plantegen alguns d'aquests desafiaments. Primer, una entrevista que Ernest la Canyada, d'Alba Sud, va realitzar a Xavier Montagut, president de la Xarxa de Consum Solidari. El segon text és el pròleg a l'edició boliviana del llibro "Alimentos Globalizados: Soberanía Alimentaria y Comercio Justo" del citat Xavier Montagut i Fabrizio Dogliotti.

Nous temes, nous reptes

La malnutrició i les formes contradictòries d'abordar-la

Ernest Cañada entrevista a Xavier Montagut

Entrevista publicada originalment a la [web d'Alba Sud](#), al setembre de 2013. Entrevistat i entrevistador conversen sobre les limitacions de les polítiques per fent front als problemes alimentaris a Catalunya, com els bancs d'aliments, i l'aparició d'alternatives d'auto-abastiment i organització de la gent.

A principis d'agost de 2013 el Síndic de Greuges de Catalunya, Rafael Ribó, va presentar l'Informe sobre malnutrició infantil a Catalunya, que posava en evidència una de les conseqüències més alarmants de la situació de pobresa que s'està accentuant amb l'actual crisi econòmica i la política de retallades. Quina valoració en fas d'aquest Informe?

El Síndic de Greuges ha fet palès la situació existent respecte al tema de la malnutrició infantil. L'informe és clar i contundent, basant-se en dades públiques de Catalunya

contrastades amb diverses fonts, tant públiques com d'entitats socials (Caritas, Creu Roja,...). Ressalta que Catalunya té un problema greu de malnutrició infantil que afecta a prop de 50.000 infants que pateixen privacions alimentàries per raons econòmiques. Es tracta d'un problema general de malnutrició per defecte al que caldrien afegir els problemes de malnutrició per excés i els casos puntuals de desnutrició.

Per donar tota la seva dimensió a aquest informe, cal recordar que el problema de la malnutrició infantil és només l'aspecte més cridaner d'una realitat social de pobresa que

Nous temes, nous reptes

inclou la vulneració del dret a la alimentació adequada a població de totes les edats. Darrera de cada cas de malnutrició infantil hi ha, com a mínim, una mare i/o un pare angoixats i problemes de malnutrició que afecten també als adults.

Les crítiques a la validesa de l'informe però no s'han fet esperar.

La resposta dels creadors d'opinió i altres sectors afins al govern ha estat la de relativitzar l'informe, acusant al síndic de crear alarma social. Han provocat discussions semàntiques, confonent la malnutrició amb la desnutrició, barrejant temes com la malnutrició per excés, deslligant el tema dels hàbits alimentaris de la pobresa... L'objectiu ha estat treure ferro a les mancances detectades i a la mateixa realitat de pobresa de Catalunya i limitar les propostes que posen en evidència la política de retallades en els serveis socials.

Però com està actuant l'Administració de forma pràctica davant aquest tipus de problemes cada cop més estesos?

Mes enllà del soroll mediàtic, la resposta pràctica de l'Administració s'estructura en diferents àmbits. A un nivell més global, la seva resposta té a veure amb una política econòmica que enlloc de combatre la pobresa aprofundeix la crisi fent-la pagar als sectors més desfavorits, el que està en el mateix origen del creixement de la malnutrició infantil.

En un àmbit més concret estan les mesures pal·liatives que ha de prendre l'Administració. També aquí són evidents els límits d'unes mesures concebudes quan el problema de la malnutrició, per defecte, era associat a petits sectors "marginals". Una situació com l'actual, on aquest dret està sent vulnerat per a sectors importants de la població, convertint la manca de drets en un fet transversal, requeria aprofundir i estendre les mesures tradicionals, i sobretot plantejar noves mesures que s'adeqüessin al nou context. Contràriament, el govern de la Generalitat no s'ha plantejat noves mesures per garantir aquest dret i es dedica a retallar drets socials bàsics i a desmantellar les minses mesures que hi havien: la política de 0-3, beques de menjadors, retallades a serveis socials, retallades al PIRMI, retallades a ensenyament, retallades a sanitat,... Aquesta és la pràctica del govern de la Generalitat, igual a les polítiques aplicades pel govern de l'Estat en els àmbits que li són propis. A més

es pateixen endarreriments en els pagaments i en l'execució.

Com a element positiu en aquest panorama cal ressaltar la feina que s'està fent en contacte directa amb els problemes per diferents professionals, institucions públiques i privades, i on es comencen a entreveure els dèficits de les mesures actuals i s'apunten les primeres línies per anar més lluny i garantir un dret bàsic, el d'una alimentació adequada per tothom, que l'actual sistema econòmic està fent retrocedir a situacions que pensàvem que eren del passat.

Una peça central en la resposta als problemes alimentaris en aquest context semblen ser els bancs d'aliments. Què n'opines?

El repartiment d'aliments gratuïts està agafant una importància excessiva. La solució a una gran part de la problemàtica d'accés a la alimentació va lligada al desenvolupament de drets socials que avui estan sent retallats. Els menjadors escolars, una llei de dependència com cal, unes pensions dignes, una renda mínima garantida,... són mesures que disminuirien dràsticament la necessitat de repartir aliments gratuïts fins i tot en una situació de crisi i atur com l'actual.

Els bancs d'aliments aporten una alternativa que busca subministrar calories gratuïtes al màxim de gent. Entenen l'eficiència com aconseguir repartir el màxim de calories al major nombre de persones amb el mínim cost monetari. Aquesta visió, que podria tenir lògica en una

situació de desnutrició massiva per manca de aliments, però que no és el nostre cas, té una sèrie de característiques que la fan ineficient i, al mateix temps, suposa dedicar diners públics a mesures que ajuden poc a eradicar la pobresa i les seves causes profundes.

Ens pots donar un exemple?

La partida més important que gestionen els bancs d'aliments són els fons dels antics excedents agrícoles originats per la Política Agrària Comunitària, la PAC. Aquest fons, que el 2012 va ser de 81,11 milions d'euros, s'utilitza totalment per comprar aliments per part del Fons Espanyol de Garantia Agrària, el FEGA, depenent del Ministeri d'Agricultura, en una subhasta centralitzada. Aquesta subhasta es fa amb criteris típics dels bancs d'aliments: calories fàcils d'emmagatzemar i transportar, amb llargs terminis de conservació en determinades condicions ambientals, i barats. El resultat: l'única fruita és el préssec en almívar i les verdures només les trobarem en els "potitos". Cap

Nous temes, nous reptes

producte fresc, cap producte local. El que acostumem a trobar als lots dels bancs d'aliments són les pastes, les pastes industrials i l'arròs... Una alimentació basada excessivament en aquest productes barats és part del desequilibri alimentari i la malnutrició que estem patint.

Però això també respon a l'enorme capacitat d'incidència de les grans empreses agroalimentàries, amb tot el que suposa.

Efectivament, qui són capaços d'oferir grans quantitats d'aquests productes? Les grans multinacionals de l'alimentació. Aquests suposats ajuts agrícoles van a multinacionals com Nestlé, Heros, etc. Una part d'aquest diners públics van a incrementar els marges d'aquestes empreses que expatrien els seus guanys. No són diners que reforcin els teixits productius locals sinó els seus depredadors. Es perd així una ocasió d'utilitzar importants partides de compra pública per a enfortir les economies locals, que

són les generadores tan de riquesa repartida entre la població com de feina, dos elements bàsics per combatre, més enllà de l'emergència, la pobresa i amb ella les mancances alimentaries. Aquest sistema de compra hípercentralitzat implica que al voltant d'un 7% dels diners se'n vagin en transport (3,4 milions d'euros) i gestió i magatzematge (2,5 milions) d'un total de 81,11 milions. La part que els bancs d'aliments recullen dels excedents de les empreses està feta sense cap política de control i reducció del malbaratament alimentari. Serveix per presentar com a "solidari" el que és un malbaratament desorbitat i evitar-se el cost de gestionar aquests residus.

Quina és la responsabilitat dels bancs d'aliments en aquest model de funcionament?

Els banc d'aliments no són responsables de les aquestes pràctiques de les empreses i administracions. Però del que si són responsables és de donar per bones aquestes polítiques, fins al punt de demanar, en el sùmmum dels despropòsits, diners públics mitjançant desgravacions fiscals a aquest malbaratament inadmissible si es redistribueix mitjançant els bancs d'aliments. No tot val per aconseguir la distribució de més calories. Primer de tot s'hauria de penalitzar el malbaratament que avui significa que es llenci aproximadament una tercera part dels aliments i reduir-ho a nivells tècnicament inevitables. Només en aquest marc una política de redistribució tindria sentit.

Una suposada eficiència en un marc neoliberal?

La postura dels bancs d'aliments sobre les desgravacions fiscals per a les empreses no és casualitat. Si llegeixes l'argumentari que fan servir per dirigir-se a les grans empreses per tal que els hi donin els seus excedents, tots es basen en els avantatges que aconseguirien de maximitzar guanys i reduir costos. Aquest argumentari, que pot semblar una habilitat per aconseguir més calories barates, s'acaba transformant en una assumpció dels interessos de les empreses amb suposats objectius caritatius.

El perfil dels dirigents dels bancs d'aliments (alts executius jubilats, gent vinculada a la gran empresa) acaba de completar l'anàlisi. Per desgràcia la voluntat d'exercir tasques caritatives quan es donen en el marcs d'eficiència plantejats per la ideologia neoliberal al servei de la gran empresa i sense cap esclatxa crítica, poden dur a aquestes organitzacions a fer tasques totalment funcionals pels

que estan causant les situacions de pobresa i injustícia.

Quins principis haurien de prevaldre en la distribució d'aliments?

En aquesta redistribució s'haurien de prioritzar els mecanismes locals i directes abans que el centralisme dels bancs d'aliments. Tot el contrari a pràctiques com les de l'Ajuntament de Girona de posar cadenats als contenidors per evitar la redistribució directa, que significa la pràctica del "freganisme" i donar el monopoli als mecanismes centralitzats del bancs d'aliments.

La incapacitat dels bancs d'aliments de proveir aliments frescos fan que els serveis socials dels ajuntaments i les entitats que treballen directament amb la població empobrida estiguin buscant altres mecanismes per fer-los arribar. Com es poden aconseguir?

Una solució habitual és donar vals a les famílies necessitades perquè es puguin proveir d'aliments al mercat. En el fons aquesta mena de vals son una incipient moneda local recolzada pe un ajuntament i que, per desgràcia, tenen un recorregut molt curt. Els ajuntaments han creat un instrument molt important per condicionar la compra i centrar-la allà on es vulgui. I no són conscients de les possibilitats que tindria desenvolupar aquest instrument. Normalment es controla que aquest vals siguin utilitzats per comprar aliments relacionats amb una dieta equilibrada. Per què no condicionar també que siguin utilitzats en

Nous temes, nous reptes

productes i comerços locals? Perquè no afegir-se a la voluntat d'un sector creixent de ciutadans que volen fer el seu consum alimentari essencialment local? Perquè no utilitzar una moneda local per fer aquest vals? Les avantatges serien múltiples.

Ens pots detallar quins serien els avantatges d'una moneda local com la que anomenes?

Una moneda local té mecanismes potents per fomentar l'economia local, especialment comerços i productors. Aquest dos agents juguen un paper fonamental tant en una distribució de la renda més equitativa com en la creació de feina. Tots dos són mecanismes bàsics per combatre la pobresa. Una moneda local permet un cert endeutament i aconseguir un efecte de palanquejament que permet a l'Ajuntament multiplicar la seva capacitat de treball en un moment de dificultats monetàries. Evita també l'estigmatització dels vals municipals, barrejant el seus usuaris amb un sector de la

població favorable al consum local, creant així vincles de cohesió social. Una moneda local podria ser un potent instrument de sinèrgies entre les despeses alimentàries d'institucions locals públiques i privades i els projectes agroecològics existents o els que es podrien arribar a crear.

Alguns ajuntaments també estan cedint solars per a la creació d'horts i fer front així a les necessitats alimentàries d'algunes persones als seus municipis, connectant així amb un moviment molt més ampli d'expansió dels horts urbans. Com s'ha produït aquest procés i quines dimensions té?

Parafraçant a la PAH podríem dir que hi ha terra sense gent i gent sense terra. Tenim doncs els elements per abordar una alternativa a l'accés a productes frescos del que hem parlat abans. I així ho esta veient molta gent. No hi ha setmana que no arribi la notícia de que en algun indret o altre de la península, veïnes i veïns posen terres a produir hortalisses per auto-abastir-se.

Les formes d'accedir a la terra també son variades. En uns casos és fa ocupant terres ocioses seguint una llarga tradició dels moviments okupes que ha demostrat l'èxit de les seves propostes, com els 80 horts gestionats pel veïnat durant prop de 10 anys a la Vall de Can Masdeu i que avui signifiquen una alternativa real per gent empobrida per l'actual sistema , o l'Obra social de la PAH a Girona. En altres casos s'arriben a acords amb el propietaris de forma directa. En

molts casos aquests processos són impulsats o acompanyats per entitats de tot tipus, des d'una assemblea o associació d'aturats fins a Caritas o el menjador social

del barri. En altres casos són els propis municipis els que participen, cedint terrenys o afavorint que terrenys privats en desús siguin oferts per a fer horts.

I les formes de gestió també són diverses, però quina és la importància d'aquest procés, més enllà de la pròpia provisió d'aliments frescos?

Les formes de gestió inevitablement han de partir de la pròpia gent que conrea els horts, doncs sense ella no es poden gestionar. Fins on arriba el grau d'autonomia i control per la seva part depèn de les característiques de cada projecte, de la gent que ho ha impulsat i del perfil de les que hi participen. En tot cas, i més enllà de les especificitats, permet un empoderament molt important: el

control de la pròpia alimentació. Dóna capacitat a la gent necessitada de solucionar per ella mateixes una part de les necessitats alimentaries de la seva unitat de convivència. Qualsevol persona que hagi estat prop de situacions d'empobriment sap que aquests elements són molt importants per recuperar l'auto-confiança necessària per enfrontar-se amb èxit a aquestes duríssimes situacions.

L'hort és també un espai de convivència i socialització, on un mateix aprèn a trobar recursos per satisfer les seves necessitats, sovint amb actuacions col·lectives. No és

Nous temes, nous reptes

d'estranyar que donada la varietat de sectors que es veuen empesos a auto proveir-se dels seus aliments hi hagin múltiples sinèrgies. Quan gent amb tot tipus d'habilitats es troben al voltant del conreu de les seves verdures sorgeixen moltes possibilitats de crear mecanismes d'ajuda mútua i intercanvi. Hi ha horts que esta generant el seu propi banc de temps...

Però posar-se a fer un hort no es fa així com així i més amb població urbana, què es requereix, a més de la terra?

Per muntar un hort el que és imprescindible és la terra i la il·lusió de la gent que la treballa. Tanmateix requereix d'algunes

eines, infraestructures i coneixements per fer-ho amb èxit. Pel que fa als coneixements és imprescindible l'acompanyament, com a mínim en un primer període. I què millor que les pageses i les pagesos locals per fer aquesta feina? Per sort avui existeix un petit sector en totes les comarques de gent que ha optat per una agricultura agroecològica de forma vocacional i que ja ha acumulat una experiència significativa fent horts viables i adequats al territori. Elles i ells són uns mestres immillorables que poden trobar en aquesta feina un complement a la seva tasca, no gaire fàcil en els temps que corren, de sobreviure com a petites pageses agroecològiques.

Però aquest model d'horts té moltes possibilitat d'anar més enllà de l'autoabastiment.

Els petits horts són també un excel·lent viver per projectes amb un component monetari. Per una banda subministren la formació, i

permeten destriar a aquelles persones que tenen habilitats i desitjos per fer del cultiu d'aliments una professió amb remuneració monetària. També proporcionen també les eines, terres i infraestructures necessàries per fer horts que puguin tenir una producció mes enllà de l'autoabastiment.

Per altra banda algunes de les institucions o entitats que estan impulsant aquests horts generen i/o poden condicionar una demanda d'aliments que podria garantir la sortida d'aquestes produccions. Tenim a l'abast els elements bàsics per fer projectes agroecològics viables. Les formes i models a explorar son múltiples. Des d'acords senzills on una part de l'hort es dedica a subministrar aliments a menjadors socials gestionats per les pròpies institucions que han impulsat el horts (casos d'aquest tipus es donen a Valldoreix i Montblanc, encara que sense contraprestació econòmica), fins a garantir compres a projectes impulsats per associacions d'aturats, les possibilitats son múltiples en un camí de sinèrgies que tot just s'està començant a explorar.

I tota aquesta dinàmica dels horts també pot tenir efectes multiplicadors en el propi moviment agroecològic i en la dinamitzador de l'economia local.

A vegades, enlloc de començar un projecte des de zero es pot aprofitar el que ja està en marxa i té possibilitats de créixer. Alguns petits projectes agroecològics tenen terres i instal.lacions que no s'estan

posant a produir en totes les seves capacitats per manca de demanda. Les mateixes entitats que poden garantir una demanda significativa que permetés posar noves terres en producció podrien aprofitar l'experiència i les infraestructures d'aquest projectes ja existents per garantir feina remunerada i/o d'autoconsum a alguna gent. Buscar aliances locals amb productores agroecològics pot donar pas a múltiples formes de col.laboració.

En segon lloc les institucions locals tenen una important despesa publica en aliments. Sigui amb beques de menjador escolar, amb vals d'alimentació, donant suport a activitats de lleure, finançant àpats als menjadors socials, etc. Condicionar aquesta despesa per tal que sigui realitzada amb criteris de suport als productors locals és una forma de deixar la riquesa al territori i anar atacant les causes profundes de l'empobriment. Les formes poden anar des de les mes petites de compres concretes a mecanismes mes complexes i ambiciosos com poden ser les monedes locals. En qualsevol cas és un camí necessari a explorar.

Per acabar ja, quines implicacions té des de la perspectiva del moviment a favor de la sobirania alimentària l'expansió creixent d'aquest model d'horts urbans?

Auto-abastir-te dels aliments és una de les formes amb més possibilitats per controlar una part fonamental de la teva pròpia alimentació. És, en ella mateix, una estratègia que afavoreix la sobirania alimentaria. Quan aprens a cultivar aliments i

Nous temes, nous reptes

establir la relació que requereix amb la natura, és difícil que això no influencii en tota la teva visió sobre la alimentació, la cuina i la conservació dels aliments, que no comencis a valorar el control sobre altres aspectes de la teva alimentació... Estàs iniciant el teu camí personal per exercir part de la teva sobirania sobre la alimentació.

Fa temps, des del anàlisi de la viabilitat ecològica d'un territori com l'Àrea Metropolitana de Barcelona, es constava que sense un retorn important de terres a usos agrícoles respectuosos amb la natura la matriu ecològica bàsica del nostre territori s'està deteriorant de forma irremeiable e irreversible. L'època del boom immobiliari va suposar un retrocés d'aquests usos agrícoles sense precedents. Avui centenars d'horts urbans estan apareixent en antics terrenys abandonats o a l'espera de noves construccions que, per sort, ja no

s'albiren a l'horitzó. Això és una bona notícia per a la sostenibilitat del nostre territori. Si aquesta tendència es transforma en milers de petits horts la notícia seria excel·lent.

La forma d'alimentar-nos que tenim a Barcelona té una petjada ecològica tremenda que estan pagant altres territoris del nostre propi país i d'altres països. I això pel tipus d'aliments que consumim, que són produïts molt lluny i per la quantitat de kilòmetres que han de recórrer fins arribar al nostre plat. Que una part del nostre consum sigui ecològic i de proximitat significa una important reducció de la nostra petjada ecològica i es una bona notícia. Hi ha innombrables estudis sobre les avantatges ecològiques, econòmiques i de salut pública de la agricultura ecològica i de proximitat. És doncs una bona notícia també per la salut pública i per una visió a llarg termini de l'economia del país

Com es veu la Sobirania Alimentaria té molt a dir sobre com garantir el dret a l'alimentació adequat per a tota la població. A Catalunya i arreu de l'Estat hi ha prou gent sensible treballant en projectes agroecològics o per evitar la malnutrició perquè pugui començar un diàleg que serà segur fructífer i farà néixer multitud d'iniciatives.

Pròleg a l'edició boliviana del llibre de Xavier Montagut i Fabrizio Doglioti “Alimentos Globalizados” (La Paz: Plural. 2013)

Jordi Gascón

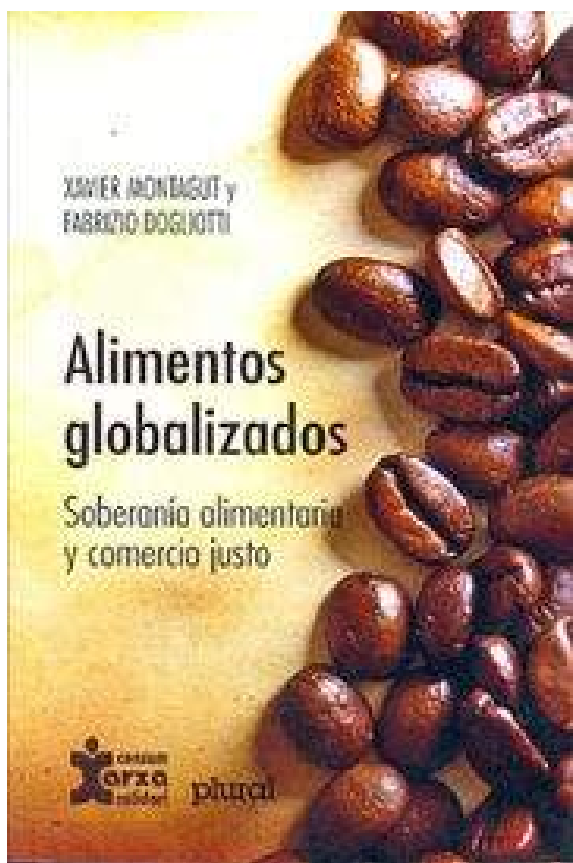
Fa uns anys, a Nicaragua, un vell amic em va demanar que em reunís amb els representants d'una associació de camperols cafetalers. Pensaven que, pel meu treball en una organització especialitzada en comerç just, podria donar-los pistes per enfrontar un dilema en la qual es veien immersos.

El sector del cafè s'havia enfonsat en 2001, resultat de les polítiques transnacionals que van buscar augmentar la producció mundial del cafè per baixar el seu preu. Aquí va jugar un paper important Vietnam, que va passar en pocs anys de ser un productor testimonial de cafè a ser el segon després del Brasil. Per als petits

productors nicaragüencs va ser un desastre. Molt cafè es va quedar en els matolls, perquè era més costós la seva recol·lecció que el preu que anaven a obtenir per la seva venda. Alguns van tenir la sort d'accedir al mercat alternatiu del comerç just; va ser la seva taula de salvació. Est va ser el cas de l'associació camperola abans esmentada, que va poder establir un contracte amb una organització no governamental que treballava en aquest àmbit. Quan em vaig reunir amb els representants d'aquesta associació cafetalera, el context havia canviat. Una reducció dràstica de la producció mundial del cafè, resultat de la crisi del 2001 i d'una sèrie de males collites, va fer que els preus

Nous temes, nous reptes

del cafè es recuperessin. I s'havien recuperat de tal manera que una coneguda corporació transnacional de la agro-indústria els estava oferint un preu molt avantatjós per la seva collita, superior al que tenien pactada amb l'ONG. Els representants de l'associació cafetalera volien saber la meua opinió davant la situació que se'ls presentava: venien la collita a l'ONG al preu convingut, o aprofitaven l'oferta de la transnacional?

Darrere de les dues ofertes es trobaven dos models de mercats totalment diferents; en realitat, contraposats. Un estableix el preu del producte a partir dels seus costos de producció. Si aquests no varien, el preu final ha de mantenir-se constant en el temps. I el preu final del producte no pot ser universalment homogeni, ja

que els costos de producció són diferents d'unes regions a unes altres, perquè també ho són el valor de mercat del sòl i de l'aigua, la capacitat productiva del agroecosistema o el cost de la mà d'obra. L'altre model de mercat, en canvi, estableix el preu dels productes a partir de l'oferta i la demanda internacional, i especialment a través de mecanismes especulatius borsaris com els denominats contractes a futur. Per tant, el preu del producte tendeix a ser homogeni a nivell internacional. De fet, aquest preu s'estableix en borses com les de Londres o Nova York. I òbviament, sense considerar els costos de producció.

La meua primera reacció va ser aconsellar-los vendre la producció a l'ONG amb la qual estaven comercialitzant el seu cafè en els últims anys. Es tractava d'una aliança estratègica a llarg termini, que els assegurava un preu just sobrepasant els vaivens que caracteritzen el mercat agroalimentari convencional. Per contra, l'altra oferta provenia d'una multinacional que havia jugat un paper destacat en l'enfonsament dels preus del cafè en 2001 i que gairebé els havia arruïnat. A més, la multinacional, no assegurava el preu del cafè per a la següent temporada; la seva política corporativa sempre és obtenir els preus més baixos possible. No obstant això, podia dir-los que no aprofitessin les condicions d'un mercat que, tal vegada per primera vegada en la seva vida, els era conjunturalment favorable?. Finalment els vaig

proposar adoptar una solució salomònica: repartir la collita entre els dos compradors. Va ser una resposta al pas, però no una bona solució. Anys després, segueixo sense saber quin era la resposta correcta. La raó d'aquesta incertesa?: la complexitat.

En contra del que moltes vegades es dóna a entendre, el comerç just no és una aposta de mercat epistemològicament senzilla, consistent simplement a pagar un sobre-preu per assegurar una condicions de producció socials i ecològicament sostenibles. Per contra és un moviment (o millor, hauríem de parlar de “moviments”) que s'enfronta a nombroses complexitats i reptes. Per exemple, és lògic exportar mercaderies a destinacions en els quals també s'elabora aquest producte, per molt que la mercaderia sigui de comerç just? És ecològicament sostenible un mercat que desplaça productes a milers de quilòmetres del lloc de producció? Quins riscos pot suposar per al mercat local destinar part de la producció a un mercat estranger? És convenient i eficaç establir certificacions de comerç just per generar confiança en el consumidor final? O per contra, els segells de garantia comporten problemes com l'encariment del producte o la marginació de camperols que no

poden assumir el cost de la certificació? És oportú que les transnacionals agroalimentàries comercialitzin productes de comerç just? O això fa perdre legitimitat al comerç just en la seva denúncia del model agro-industrial que domina les relacions comercials internacionals?

A més de complexes, les solucions a aquests i altres interrogants no són úniques. Per contra, cada pregunta planteja un debat entre concepcions diferents del comerç just. Hi ha un model de comerç just que advoca per la concertació amb el sector agro-industrial. El seu objectiu és augmentar el volum de vendes, i com el mercat dominant està controlat per unes poques transnacionals del sector agroalimentari, es valora com una estratègia encertada establir aliances amb elles. Aquesta concepció del comerç just busca aprofitar els models de consum denominats post-fordistas: aquells que opten per productes especialitzats dirigits a un perfil concret de consumidor. En aquest cas, un consumidor preocupat per les conseqüències socials i mediambientals del seu consum, i que ha donat lloc a un nínxol de mercat en creixement. Aquesta concepció del comerç just, per tant, vol accedir i potenciar aquest nínxol de mercat comercialitzant a través de les grans cadenes de distribució (supermercats), o certificant línies de productes de comerç just a transnacionals com Procter&Gamble, McDonalds, Nestlé o Starbucks.

Nous temes, nous reptes

L'altre model de comerç just, en canvi, es planteja consolidar un mercat alternatiu. Considera que el comerç just no suposa només aplicar condicions de sostenibilitat social, econòmica i mediambiental a la primera fase del procés de comercialització (la que relaciona el productor de la matèria primera amb el primer intermediari), sinó en tota la cadena: des del camperol al consumidor. I que això no és possible participant al mercat convencional a través d'empreses transnacionals. A més, per a aquesta concepció el comerç just és una proposta política que busca no només millorar els ingressos a uns pocs camperols, sinó denunciar els models dominants de producció i comercialització d'aliments per canviar polítiques nacionals i multilaterals.

El llibre de Xavier i Fabrizio que tinc l'orgull de prologar en la seva edició boliviana, planteja aquests debats. Ho fa amb la profunditat requerida. I ho fa a la llum del concepte de sobirania alimentària.

Perquè si el comerç just busca millorar la qualitat de vida de la població rural, no pot obviar aquesta proposta política desenvolupada i defensada pels moviments camperols de tot el món. De fet, l'anàlisi del comerç just des de la perspectiva de la sobirania alimentària és la principal originalitat del llibre. I és per això que el llibre ha tingut tant èxit en l'Estat Espanyol, on una segona edició ja esgotada ha obligat a preparar una tercera.

El llibre de Xavier i Fabrizio no se centra exclusivament en el comerç just. El comerç just (recordem que amb perspectiva de sobirania alimentària) sorgeix en el text com l'opció necessària enfront de les conseqüències socials, econòmiques i ecològiques que té el model de comerç internacional dominant. Els autors inverteixen la major part del llibre a analitzar aquest model. I és que només així el comerç just apareix com una proposta alternativa: sense aquest coneixement de les complexitats del model agro-industrial, existeix el risc que el comerç just sigui considerat un simple nínxol de mercat l'explotació del qual pot estar desvinculada de la reclamació política.

Estic convençut que la publicació d'"Alimentos Globalizados" a Bolívia per l'Editorial Plural és un encert. I ho és per dues raons.

La primera és la llarga experiència que el país té en l'àmbit del comerç just, una experiència de dues dècades. Els productes comercialitzats per organitzacions

com El Ceibo o FECAFEB es poden trobar fàcilment a Europa, Amèrica del Nord o el Sud-est Asiàtic. I entitats com la Coordinadora d'Integració d'Organitzacions Econòmiques Camperoles Indígenes i Originàries (CIOEC), l'Associació d'Organitzacions de Productors Ecològics de Bolívia (AOPEB) o la plataforma Aliança pel Consum Responsable i Solidari, agrupen i recolzen el treball de productors que destinen part de les seves collites al comerç just. Aprofundint una mica veuríem que algunes de les propostes de comerç just bolivianes són sòcies de World Fair Trade Organization (abans coneguda com IFAT), que

agrupa organitzacions productores i comercialitzadores de més de 70 països. Unes altres tenen els seus productes certificats per la Fairtrade Labelling Organizations International (FLO), que controla i gestiona el segell de garantia més conegut en l'àmbit del comerç just. I uns altres treballen al marge d'espais de concertació internacional com els citats, establint relacions bilaterals amb organitzacions distribuïdores del Nord. Participar o no en aquests espais, o en un o un altre, té implicacions en el model de gestió de la comercialització. Però no només és una elecció tècnic-financera; també és una opció ideològica.

Nous temes, nous reptes

El llibre de Xavier i Fabrizio permet entendre què comporta l'adopció d'uns o altres socis internacionals i, conseqüentment, d'un o un altre model de comerç just.

La segona raó que explica l'encert de l'edició boliviana d' "Alimentos Globalizados" està relacionat amb el procés polític que viu Bolívia. La Constitució Política de l'Estat promulgada en el 2009 considera que la sobirania alimentària ha de ser el principi rector del model agrari del país. Una aposta política valenta i complicada, si es té en compte que Bolívia destina una part substancial dels seus espais agraris a la producció per a l'exportació, en règim de monocultiu i estructurat en grans latifundis.

És aquesta una situació que ja ha generat contradiccions en el procés d'elaboració de les noves lleis i reglaments sota el precepte constitucional; recordem el debat sobre l'acceptació d'utilitzar organismes genèticament modificats en la denominada Llei de la Mare Terra. En aquest nou context, temes com la revaloració del consum de productes locals, la prioritització de la producció camperola en les compres públiques, o la difusió de conceptes com el consum responsable, apareixen en la nova agenda social i política. El llibre de Xavier i Fabrizio ofereix, de nou, una visió dels dilemes que giren al voltant d'aquests temes.

La present edició d' "Alimentos Globalizados" permetrà conèixer

els debats i contradiccions que existeixen en el comerç just a activistes, líders socials, càrrecs polítics, investigadors i tècnics bolivians que treballen en l'àmbit agroalimentari. I a partir d'aquí, podran prendre decisions fonamentades.

A tots ells, i a qualsevol que tingui interès o curiositat per aquest tema, bona lectura. La gaudirà.

Nota

Publicat al 2013. Aquest pròleg també va ser publicat a la revista Nueva Crónica.

La **Xarxa de Consum Solidari** és una associació que des de l'any 1996 treballa en l'àmbit del comerç just i el consum responsable. La *Xarxa* té una visió integral del comerç just que engloba tot el cicle d'un producte (des de la seva producció fins a la seva comercialització) i que defensa els principis propugnats per la sobirania alimentària.

Nous temes, nous reptes

Barcelona. 2015

www.xarxaconsum.org

Els moviments a favor d'un consum crític s'enfronten a nous reptes que li obliguen a repensar la seva activitat i els seus principis teòrics. Nous paradigmes, noves formes d'apropar-se a la relació entre productors/as i consumidors/as, crisi (en el Nord) i creixement (en el Sud), desnutrició versus malnutrició,...

Presentem dos breus textos que plantegen alguns d'aquests desafiaments. Primer, una entrevista que Ernest la Canyada, d'Alba Sud, va realitzar a Xavier Montagut, president de la Xarxa de Consum Solidari. El segon text és el pròleg a l'edició boliviana del lliuro "Alimentos Globalizados: Soberanía Alimentaria y Comercio Justo" del citat Xavier Montagut i Fabrizio Dogliotti.

Amb el suport de:

**Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament**